

TITOV NAPRED

Ne bih ovo možda nikada pričao da se prilike nisu drastično promenile. Uostalom, što da se pravdam: ne živimo li i sami od prilike do prilike. Nije ljudski život nekakva strela usmerena prema određenom cilju koja vrtoglavom brzinom – ravno, bez krivudanja, ide ka centru. Premda, kad je reč o brzini, to može biti prilično tačno. A cilj: od prilike do prilike. Mnogo zavisi i od okolnosti. Recimo, doktor Mića je bio ozračen u Vinči i najstariji je penzioner kojeg poznajem. Dugogodišnji je penzioner i general Ljubičić. Ali njega ne poznajem. Osim sa slika i iz anegdota. Tito mi je mnogo bliži od Ljubičića. Recimo kao doktor Mića. Iako sa Titom nikada nisam sedeo i pio kafu. A sa doktorom Mićom jesam. Bio sam blizak i sa pokojnim Ilijom Moljkovićem premda nas je život razvukao na različite strane. On nikada nije imao radno vreme a ja otkad znam za sebe. Sa Ilijom sam nekada, dok sam radio na Novom Beogradu, znao da popijem i neki alkohol, obično lozu. Ilija je bio neobičan čovek. Zanimljiv a težak. Ili: težak a zanimljiv, već kako hoćete. Bio je sjajan lektor, redaktor i urednik mada su ga plaćali isključivo za lektorske poslove. On je bio neobično pošten u svome lektorskom poslu pa je na marginama rukopisa crnom grafitnom olovkom (lepim rukopisom) pisao komentare tipa: "kšt", "bsm" ili jednostavno "ovo ne može", "obavezno izbaciti". "Kšt" je naravno bilo "koješta" a "bsm" "besmisleno". O Titu je Ilija, kao i doktor Mića, uostalom, imao veoma negativno mišljenje. Iliji su zabranjivali knjige a Mića je bio aktivan u ondašnjem otvorenom univerzitetu sve sa Dobricom Ćosićem, autorom romana "Daleko je Sunce", Milovanom Đilasom i inim intelektualcima-disidentima leve orijentacije. One druge, tzv. desne disidente nisam sretao ne zbog toga što su bili za kralja i otadžbinu, i veoma se ponosili zbog svoga srpskog porekla, nego zato jer je vladalo opšte uverenje da je najveći broj tih disidenata radio za UDBU. Kad bi se Ilija razbesnio na Tita niko nije smeo da mu se suprotstavi. Ali ako bi neko napao Tita sa dinastičkih, konzervativnih osnova onda je Ilija Tita vrlo principijelno branio. Verujem da je Tito želeo da upozna i Iliju, i doktora Miću, a možda čak i moju malenkost, ali glas o našim kritičkim diskusijama nikako nije mogao da se probije pored takvih književno-ideoloških stručnjaka kao što su bili: Brana Crnčević, Vidosav Stevanović, Vasko Popa, Rade Konstantinović, Oskar Davičo. (Dejan Medaković je u to vreme bio zaokupljen srpskim barokom pa nije mogao da se uključi u neki od političkih kružoka koji su cvetali na kraju vladavine J. B. Tita.) Meni je, uprkos svega, Tito bio i odvratan i neobično simpatičan. Instiktivno sam osećao da je on čovek posebnog kova koji se našao među barabama i skorojevićima i da mu ne preostaje ništa drugo nego da svoju ulogu odigra do kraja. Nije tu bila u pitanju nikakva borba za opstanak, kao u Tacitovim Analima, već samo odlučnost da se za života ne izgubi oreol i mesijanstvo.

A što je slikar Lubarda psovao i grdio Tita. Pogotovo kad bi se napio. A to nije bilo tako retko.

Posle izvesnog vremena sam shvatio da psuju i grde, bez obzora koga, samo oni koji nisu teorijski potkovani. Doktor Mića nije psovao. Vlada Mijanović, poznatiji kao Vlada Revolucija, umeo je sočno da opsuje. Njegova tadašnja družbenica Ljilja takođe je umela da nagari. Najgori su, ipak, bili Minda i Boža. Oni su sastavljali lascivne pesmice protiv Tita. Ne znam da li je neko prenosio te pesmice "tamo gde treba" ali već negde sedamdesetih i Minda i Boža odlaze iz zemlje. Otrovnost je umela da opsuje protiv neumrlog sina i pokojna Klara Mandić. Ona je jedno kratko vreme bila u vezi sa Vladom Revolucijom i odmah se pokazala kao veoma strasna i nesebična osoba. Dragiša Kalajić, nerazdvojni šahovski drug Ilijin, umeo je veoma duhovito, bez psovki da opanjkava Predsednika.

Na sasvim drugom kraju Beograda sve vreme je postojao krug poraženih građanskih snaga koje su u svojim serklovima ismejavali Tita skorojevića, umišljenu veličinu i diktatora. Oni su, uglavnom, živeli veoma dobro, da ne kažem na visokoj nozi. Oni su imali prolaz. Njihova ogrešenja o lik i delo bila su više stvar pripadnosti nego ideologije. Mnogi od njih više nisu među živima pa ih neću spominjati. Mislim da su oni iskreno verovali da pripadaju pravoj a ne izmišljenoj (ideološkoj) eliti. Neki od njih su bili u Akademiji nauka i umetnosti, neki su bili priznati umetnici ili naučnici. Pojma nemam kako su se nosili sa vizijom budućnosti ove zemlje posle odlaska neumrlog sina. Ko je to, uostalom, mogao ozbiljno da projektuje.

Sećam se da su se Taras Kermauner i Dobrica Ćosić pajtali kao predvodnici svojih nacija a javnost je sa velikim nestrpljenjem i iščekivanjem gutala svaku njihovu mudru reč i proročanstvo. I oni su bili kritično raspoloženi prema Titu. Nekako u isto vreme u Beogradu je operisao čuveni Aca Student koji je gatao u šoljicama kafe. Njegova proročanstva su ostala nedostupna za širu javnost jer su bila krajnje intimna. Da li je Aca Student naslućivao kako će se naši životi promeniti posle odlaska Tita? Čisto sumnjam. "Upoznaćete čoveka svoga života posle Titove smrti", da li je tako govorio?

A pokojni Vesko (doktor psihijatrije Veselin Savić) taj je neprekidno psovao sve i svagoga. Nije štedeo ni Tita ni Jovanku. Navodno je pao u nemilost na Dvoru kad je jedanput na nekom prijemu javno rekao Jovanki: ala si se ti ugojila! Njemu je, izgleda, bilo dozvoljeno da psuje. Imao je ispravan politički pedigree a i mnoge je predratne revolucionare zadužio lečeći njihove roditelje od šloga i paranoja.

U opštem metežu ogovaranja, lojalnosti, zavisti i komformizma, naši su životi pod Titovom senkom izgledali mnogo prirodnije i životnije, nego što je to bio slučaj posle njegovog povratka u legendu odakle je, prema Branku Ćopiću, došao. Oni koji su mu pevali pesme, živeli od recitala, Dana mladosti i studija o samoupravljanju, preko noći su postali njegovi najveći mrzitelji. To su, valjda, te istorijske okolnosti o kojima historiografija i dalje čuti.

Još uvek dobro pamtim dane njegovog umiranja i dežurstva na poslu. Njegova smrt, kao nijedna pre toga, nije smela da nas zatekne nespremne. Meni je sve to delovalo krajnje nestvarno ali uzbudljivo. Bio sam par puta na dežurstvu do osam sati uveče i sit se istelefonirao. Osim toga, bilo je sokova koliko si hteo. Prazni, polumračni hodnici, izlizani itison, udaljena buka kamiona sa autoputa, ozbiljna muzika sa Radio Beograda... onda iznenadna zvonjava telefona koja može da znači sve. Takve se stvari, međutim, ne

javljaju telefonom. Mislim, to da je završen jedan značajan period u životu nekoliko generacija.

Pokojni Steva Medić tako je dobro imitirao Predsednika da smo ubrzo Tita počeli da zovemo Steva. (Samom Stevi nismo menjali ime. Siromah, poginuo je pretrčavajući autoput kod Autokomande.) Inače, mnogi su Tita zvali Čeda. To je bilo mazno, dobrodrušno ime – sasvim po beogradski.

Lazar Stojanović, hvala bogu živ i zdrav, Tita nije psovao već ga je ismejavao. Napravio od toga i film pa se našao u zatvoru. Jednom je u prisustvu doušnika ispričao sasvim detinjast vic o Titu i hop: na sud. Ili je to bio slučaj sa Vladom Revolucijom. Neke stvari su mi se vremenom pomešale. Znam samo da je na Lazarevom suđenju krunski svedok bio neki mladi i ambiciozni oficir po imenu Vuk Obradović. Kasnije je taj oficir napravio meteorski karijeru i postao najmlađi general u Jugoslovenskoj narodnoj armiji. Još kasnije general se pretvorio u političara. Bio je, kažu, slab prema ženama. Kao i njegov uzor, uostalom.

Tita su voleli i glumci. A i on je voleo njih.

Posle su ljubomorni intelektualci pričali da je Tito bio mason. Time su se, valjda, svečili zbog njegovog uspeha kod žena.

Priča se da je pokojni Krcun jedanput šutnuo jednu džangrizavu Titovu pudlicu. Tito je, navodno, vrisnuo: Da više nikada nisi šutnuo moga psa! A Krcun je, navodno, hladnokrvno odgovorio: A ti više da ne primaš srpskog predsednika Vlade sa džukelama!

Ja, naravno, nisam prisustvovao tim drugarskim susretima i raspravama. Da sam se kojim slučajem tu našao sigurno bih počeo da vrištim i bežim glavom bez obzira. Stvarno su me uvek potresali loši međuljudski odnosi i scene.

Neki Titovi politički i ratni saputnici, čak i oni veoma marginalizovani, nazivali su ga Stari – šta kaže Stari, šta čeka Stari, kad će Stari da da se oglasi, ma samo da Stari lupne šakom o sto... Bilo je u Starom i straha, i brižnosti, i topline, i beščutnosti, svega, uostalom, što topla slovenska duša može da odgaji prema svome suverenu.

Pokojni Aleksandar Ranković Leka je, kao, prisluškiavao Starog. Možda ga je stvarno prisluškiavao a možda se samo otrgao. Ne verujem da ga je ikada psovao. Srbi su znali da cene ovu vrstu trpljenja i žrtvovanja pa su ga nežno voleli. Kao Rimljani Germanika.

Slobodan Milošević je bio pragmatični titoista a njegova supruga Mira Marković idealista. Jednom je Mira Marković usnila da će njen muž jednog dana postati Tito. Muž joj je neizmerno verovao.

Koliko samo smrti! Nije bilo potrebno da se zida piramida za najvećeg od svih faraona sa ovih prostora. Za njim su, sasvim voljno, razdragano, krenule hiljade i hiljade ljudi. Čovek koji je predstavljao simbol života i uživanja, vispreni hedonista i Ostap Bender komunističkog sna, povukao je za sobom mnoge. Ne kažem da je on to svesno uradio, ne verujem da je imao ikakve svesti o tome šta će se posle njegovog odlaska desiti, pre će biti da je on bio sebičan na jedan krajnje infantilni, prirodan način. On nije bio smrtnik u pravom smislu te reči. Do kraja se ponašao kao neko čija misija ne može biti okončana dok sam to ne odluči.

Kadgod razmišljam o Titu ja, u stvari, razmišljam o svojim prijateljima i celoj svojoj generaciji. Ne zbog toga što smo bili titoisti. Baš naprotiv. Isključivo zbog našeg zajed-

ničkog iskustva života u nestvarnosti koja je bila kudikamo jednostavnija i lepša od ove sadašnje. Koliko smrti, koliko nestajanja! Možda je to i zbog sećanja na mladost koju uvek idealizujemo. U svakom slučaju, sada smo u tranziciji. Voleo bih da je Tito tu negde. Sa njim bismo se bar dobro zezali na račun izgubljenog hladnog rata. I sigurno bismo mogli mnogo bolje da naplatimo 5. oktobar 2000. godine.

Svakako, Tito mi je mnogo bliži od mnogih sa kojima sam vodio duge i beskorisne rasprave o kraju istorije i Poslednjem čoveku. Ponekad pomislim da bi Tito odlično mogao da igra Poslednjeg čoveka. Izgubljeni baštovan koga su istorijske okolnosti dovele u priliku da ... itd. itd. Uostalom, nije on bio samo baštovan naroda nego i pijanista, mačevalac, sportista, švaler, lovac, metalac, poliglota, obaveštajac, fotograf, kulinar, vojskovođa, spletkar, diplomata, vizionar, majstor ceremonijala i kiča, drag čovek, odan prijatelj, zlopamtilo, namćor, zlikovac... Koliko karaktera toliko i zanimanja!

Sva je prilika da ću zbog ovoga imati neprilike. Ali, ako me naljutite, odvezaće mi se jezik pa ću početi nadugačko i naširoko samo o gadovima. Zbog toga: samo napred. Ti-tov napred! A iza njega sve sam go kreten.

